

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Tomasz Kondraszuk

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
e-mail: tomasz_kondraszuk@sggw.pl

ZASADA NEUTRALNOŚCI PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ (VAT) W ROLNICTWIE

THE PRINCIPLE OF THE NEUTRALITY OF VALUE ADDED TAX (VAT) IN AGRICULTURE

DOI: 10.15611/pn.2016.445.11

Streszczenie: W artykule przedstawiono problem badawczy dotyczący zasady neutralności funkcjonowania podatku od towarów i usług w rolnictwie. Pełni ona kluczową funkcję w ocenie skutków ekonomicznych i finansowych podatku VAT w gospodarstwie rolniczym. Rolnik może rozliczać VAT w systemie ryczałtowym lub według zasad ogólnych. Przeanalizowano wybrane publikacje z lat 2000-2015 podejmujące problematykę VAT w rolnictwie oraz strony internetowe zawierające „kalkulatory” wspomagające obliczenia skutków rezygnacji rolników z ryczałtu i przejścia na zasady ogólne. Okazało się, że pomimo kilkunastoletniego obowiązywania podatku VAT w rolnictwie jego zasady funkcjonowania są niewłaściwie interpretowane i wiele wątpliwości wzbudzają prezentowane przez poszczególnych autorów skutki ekonomiczne funkcjonowania gospodarstw w systemie ryczałtowym i według zasad ogólnych.

Słowa kluczowe: VAT, rolnictwo, rolnik „ryczałtowy”, zarządzanie, finanse.

Summary: The article presents the research problem involving the principle of neutrality of the operation of the tax on goods and services in agriculture. This plays a key role in assessing the impact of economic and financial VAT on a farm. The farmer may charge VAT in the flat-rate system or according to the general rules. Publications from the years 2000-2015 were chosen addressing the problem of VAT in agriculture and assisted by websites containing “calculators” of calculating the effects of the resignation of farmers from receiving a lump sum. As it turned out, despite applying for some years VAT in farming the principles of its functioning are improperly interpreted and there are many doubts concerning the economic effects of the resignation of the farmers from the flat-rate status farmer presented by some authors.

Keywords: value added tax (VAT), agriculture, a flat-rate status farmer, management, finance.

1. Wstęp

Podatek od towarów i usług (*Value Added Tax*, VAT) oparty jest na wartości dodanej i wynika z założeń I Dyrektywy Rady Unii Europejskiej z 11 kwietnia 1967 r. oraz z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości [Tokarski, Tokarski, Voss 2015]. Jego zasadniczą cechą konstrukcyjną jest fundamentalne prawo podatnika do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług. Prawo do odliczania jest jednym z podstawowych narzędzi realizacji zasady neutralności VAT¹.

W Polsce VAT obowiązuje od 1993 r. na podstawie Ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym [Ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r.]². Tematyka podatku od towarów i usług podejmowana jest przez wielu autorów. W stosunku do rolnictwa temat ten poruszali m.in.: Szelałowska, Goraj [2000], Dziemianowicz [2006], Węgrzyn [2007], Filipiak [2007], Gruzziel [2009], Turowska [2010], Zabielska [2011], Brodzińska [2015]. Okazuje się, że wprowadzenie VAT-u i jego funkcjonowanie w rolnictwie może być różnie interpretowane i nie do końca prawidłowo oceniane. Dla realizacji zasady neutralności najważniejsza będzie ocena skutków ekonomicznych i finansowych podatku od wartości dodanej.

Problemy ze zrozumieniem funkcjonowania VAT w rolnictwie mają długą historię. Już na samym początku VAT kojarzył się z podatkami, a więc dodatkowymi obciążeniami. Właśnie niezrozumienie istoty podatku VAT spowodowało, że chcąc w 1993 r. wybrać jak najlepiej, wybrano zwolnienie z VAT i rolnicy przy zakupach środków produkcji traktowani byli jak ostateczni odbiorcy (konsumenty). Sprzedaż płodów rolnych została zwolniona z VAT. Rozwiązanie takie, choć nie nakładało na rolników żadnych obowiązków wynikających z przepisów dotyczących podatku od towarów i usług, to pod względem ekonomicznym i finansowym było dla nich niekorzystne, ponieważ obciążał ich VAT, który musieli płacić w cenach towarów i usług nabywanych w celu prowadzenia produkcji rolnej, np. paliwa, węgla, energii, maszyn rolniczych i części zamiennych, nawozów. Rolnicy, będąc poza regulacją tego podatku, nie mogli korzystać z mechanizmu polegającego na możliwości

¹ Neutralność podatku od wartości dodanej dla podatnika wyraża się m.in. dążeniem do poszukiwania, wdrażania i ochrony rozwiązań legislacyjnych zapewniających stan prawny, w którym wartość podatku zapłaconego przez podatnika w cenie kupowanych przez niego towarów i usług wykorzystywanych do celów działalności opodatkowanej nie będzie stanowić dla podatnika ostatecznego kosztu. Konieczność przestrzegania tej zasady w systemach podatkowych państw członkowskich UE jest akcentowana szczególnie stanowczo przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości, który w swoich orzeczeniach wielokrotnie podkreślał, że prawo do odliczenia zostało wprowadzone po to, aby całkowicie uwolnić przedsiębiorcę od kosztów VAT zapłaconego lub podlegającego zapłacie w toku jego działalności gospodarczej.

² W Polsce pierwszy projekt ustawy dotyczący VAT został wniesiony do Sejmu w 1990 roku. Termin wejścia w życie ustawy określono początkowo na 1 stycznia 1991 roku. Z różnych względów był on przesuwany, definitywnie jednak został wprowadzony 5 lipca 1993 roku.

odliczania podatku naliczonego VAT zawartego w cenach kupowanych przez nich środków produkcji i usług.

Obecnie specyfiką funkcjonowania VAT w rolnictwie jest to, że rolnicy zostali objęci systemem ryczałtowym z możliwością przejścia na zasady ogólne³. System ten jest odstępstwem od zasady neutralności podatku od towarów i usług. Istota uproszczonego opodatkowania rolników sprowadza się do zwolnienia ich z uciążliwych obciążeń administracyjnych i stworzenia możliwie prostego systemu zwrotu podatku. To nie rolnik, lecz odbiorca jego produktów rolnych, będący czynnym podatnikiem, nalicza do ceny netto, w oparciu o stawkę ryczałtu (obecnie 7%), wielkość podatku (zwrotu ryczałtowego) mającego zrekompensować rolnikowi VAT zawarty w dokonanych przez niego zakupach⁴. Cała należność przekazywana jest na konto rolnika (np. ROR) i nie podlega dalszemu rozliczaniu. Zapłata należności za produkty rolne na rachunek bankowy umożliwiła kupującemu zwiększenie swojego podatku naliczonego podlegającego odliczeniu w rozliczeniu VAT-u. Bardzo ważna dla rolnika staje się ocena skutków ekonomicznych i finansowych rozliczeń VAT-u w tej formule.

Celem artykułu jest wyjaśnienie narosłych nieporozumień wokół ewidencji i rozliczania VAT w rolnictwie. Hipoteza robocza przyjęta w opracowaniu brzmi: mimo kilkunastoletniego obowiązywania podatku VAT jego najważniejsza zasada neutralności ekonomicznej jest niewłaściwie interpretowana i nie do końca prawidłowo prezentowane są skutki jego rozliczania.

2. Materiał i metodyka badań

Materiał badawczy stanowią dotychczasowe opracowania dotyczące funkcjonowania VAT-u w rolnictwie za lata 2000-2015, szczególnie dotyczące skutków ekonomicznych funkcjonowania rolników na statusie rolnika „ryczałtowego” i korzyści z przejścia na zasady ogólne (podatnika czynnego). Przeprowadzono analizę krytyczną proponowanych rozwiązań i wskazano na liczne błędy w interpretacji funkcjonowania VAT w rolnictwie. Poddano weryfikacji proponowane algorytmy kalkulacji na stronach internetowych, dotyczące problemu: czy rolnikowi opłaca się być czynnym podatnikiem VAT? (infor.pl) oraz VAT w rolnictwie: ryczałt czy VAT? (www.podatki.egospodarka.pl). W pracy szczególna uwaga będzie zwrócona na właściwą interpretację zasady neutralności VAT.

³ Przepisy ustawy o podatku od towarów i usług nakładają obowiązek stosowania zasad ogólnych rozliczania VAT w rolnictwie tylko w stosunku do podatników obowiązanych do prowadzenia ksiąg rachunkowych [Szelągowska, Goraj 2000].

⁴ Zob. [Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r., art. 33a].

3. Zasady funkcjonowania VAT

Ze względu na ograniczony zakres artykułu omówione zostaną pokrótce jedynie zasady właściwe tylko dla podatku VAT, ze szczególnym uwzględnieniem zasady neutralności. Zasady te tworzą spójny system zasad wzajemnie ze sobą powiązanych i uzupełniających się. Złamanie jednej z nich najczęściej powoduje kłopoty w realizacji pozostałych. Należy również pamiętać, że po wstąpieniu do UE na funkcjonowanie VAT-u w naszym kraju wpływ mają również ogólne zasady dotyczące prawa wspólnotowego oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Zasady te i orzecznictwo powinny być uwzględniane w ramach wykładni przepisów regulujących ten podatek, stanowią także fundament oceny przyjętych rozwiązań normatywnych w tym zakresie.

Najważniejsze zasady regulujące funkcjonowanie podatku VAT to:

- Powszechność podmiotowa i przedmiotowa – zasada powszechności opodatkowania VAT jest pierwszą z cech charakteryzujących podatek od wartości dodanej. Punktem wyjścia dla tej zasady są założenia traktatowe, mówiące o stworzeniu wspólnego rynku, charakteryzującego się swobodą przepływu towarów, osób, usług i kapitału pomiędzy państwami członkowskimi. Ujednolicenie zasad opodatkowania, szczególnie w zakresie podatków pośrednich, a tym samym objęcie podatkiem wszystkich transakcji dotyczących towarów i usług miało na celu zapobiegać sytuacjom, aby decyzje podmiotów gospodarczych w zakresie wyboru miejsca prowadzenia działalności lub wykonywania czynności, a także decyzje nabywców (zarówno podmiotów gospodarczych, jak i ostatecznych konsumentów towarów i usług) w zakresie miejsca dokonania zakupu nie były warunkowane różnicami w opodatkowaniu. Ma to ogromny wpływ na możliwości realizacji zasady neutralności VAT.
- Zasada proporcjonalności podatku do ceny – zgodnie z tą zasadą VAT jest dokładnie proporcjonalny do ceny towaru lub usługi. Oblicza się go zawsze jako iloczyn stawki procentowej i wyrażonej w pieniądzu podstawy opodatkowania. Prawo wspólnotowe nie przewiduje żadnych odstępstw od tego modelu.
- Zasada jednokrotności poboru podatku – zasada ta jest ściśle związana z zasadą proporcjonalności VAT, ale także z innymi zasadami prawa wspólnotowego – równości i nienaruszania warunków konkurencji. Pobranie podatku dwukrotnie od tej samej transakcji lub niepobranie podatku w ogóle bez wątplenia naruszałoby te zasady.
- Zasada zachowania konkurencji – mająca na celu zapewnienie podatnikom działającym w różnych państwach członkowskich podobnych warunków opodatkowania.
- Zasada wielofazowości – jest kolejną bardzo istotną zasadą wspólnego systemu VAT. Jest powiązana nierozłącznie z zasadą powszechności i neutralności podatku od wartości dodanej. Zasada ta oznacza, że podatek jest wymagany od każdej transakcji dokonywanej na każdym etapie obrotu aż do etapu sprzedaży włącz-

nie, czyli aż do momentu dostawy detalicznej dokonanej na rzecz konsumenta (ostatecznego odbiorcy).

- Zasada opodatkowania konsumpcji – jest jedną z cech tego podatku o szczególnym znaczeniu, bo odnoszącą się do aspektu ekonomicznego. Ze względu na charakter podatku od wartości dodanej, jako wielofazowego podatku obrotowego, opartego na metodzie fakturowej – podatnik jest podmiotem, któremu przysługuje generalne prawo do odliczenia VAT. Prawo do odliczenia ma zapewnić, że działalność gospodarcza prowadzona przez podatnika na każdym etapie tworzenia wartości dodanej będzie opodatkowana w sposób neutralny, ciężar zaś tego podatku poniesie finalny nabywca – konsument. On bowiem, nie będąc podatnikiem, nie może skorzystać z uprawnienia do odliczenia podatku.
- Zasada neutralności podatku – jest jedną z zasad, ale jednocześnie najważniejszym wyzwaniem systemu podatku od towarów i usług. Jest ona kwintesencją wcześniej wymienionych zasad i oznacza, że podmiot gospodarczy nie ponosi ciężaru ekonomicznego tego podatku. Jest ona możliwa do spełnienia przy wypełnieniu zasad wcześniejszych. Wyraża się ona realizacją prawa do odliczenia podatku naliczonego, czyli stworzeniem takich rozwiązań legislacyjnych w ustawodawstwie wewnętrznym, w ramach których podatek naliczony (zapłacony) przez podatnika w cenie nabytych towarów i usług do celów jego działalności opodatkowanej może zostać odliczony, nie stanowiąc tym samym dla podatnika kosztu w sensie ekonomicznym. Przedsiębiorcy są płatnikami tego podatku wyłącznie w sensie prawnym, a nie ekonomicznym. Na każdym etapie obrotu podatnicy korzystają z prawa do odliczeń. Ewentualna różnica jest rozliczana z Urzędem Skarbowym. Ciężar podatku VAT ponosi wyłącznie ostateczny konsument towaru lub usługi, będący końcowym ogniwem obrotu⁵. Trzeba jednak pamiętać, że memoriałowa zasada rozliczania podatku VAT po wystawieniu faktury, a nie otrzymaniu zapłaty, powoduje, że jest to podatek zmniejszający płynność finansową wielu przedsiębiorstw. Kiedy rolnik musi zapłacić należny podatek przed otrzymaniem od odbiorcy produktów środków pieniężnych, może to istotnie wpłynąć na jego sytuację finansową. Warto zaznaczyć, że składową zasady neutralności jest nie tylko zasada odliczenia podatku, ale także zasada zwrotu nadwyżki podatku naliczonego na dobro podatnika. W przepisach krajowej polskiej ustawy o VAT terminy zwrotu wynoszą 60 oraz więcej dni, co oznacza de facto finansowanie się państwa środkami podatników. Organy podatkowe powinny traktować neutralność VAT jako powszechnie obowiązującą zasadę i wyzwanie, któremu należy wyjść naprzeciw. Podatek nie jest neutralny dla podmiotów wykonujących jedynie czynności zwolnione lub niepodlegające opodatkowaniu – w ich przypadku wystąpi wyłącznie podatek naliczony w cenie zakupionych towarów i usług, który stanowi element rachunku kosztów. Jeżeli

⁵ W takiej sytuacji byli rolnicy, którzy do roku 2000 traktowani byli jak konsumenci.

zakupy służą podatnikowi w części do działalności opodatkowanej, neutralność podatku zostanie zachowana tylko w tej części.

4. Wyniki badań

Przez cały okres 1993-2000 funkcjonowało niekorzystne dla rolników rozwiązanie dotyczące podatku VAT. Generalnie rolnicy byli pozbawieni możliwości rozliczania tego podatku i korzystania z dobrodziejstwa zasady jego neutralności. Dopiero pod koniec 1999 r. zintensyfikowano prace nad projektem zmian w podatku od towarów i usług w obszarze rolnictwa. Zamiarem rządu było wprowadzenie nowelizacji ustawy obejmującej działalność rolniczą w pierwszej połowie 2000 roku. W rezultacie długich debat nad zmianą ustawy o podatku od towarów i usług, 20 lipca 2000 r. Sejm, przyjmując poprawkę Senatu do zmian wyżej wymienionej ustawy, zdecydował o wprowadzeniu 3-procentowej stawki VAT w rolnictwie z dniem 4 września 2000 roku⁶.

Dla rolników wyznaczała ona rewolucyjne zmiany, wprowadzając opodatkowanie VAT sprzedaży produktów rolnych oraz nisko przetworzonej żywności. Objęcie rolników regulacją podatku od towarów i usług stworzyło możliwość odzyskania części lub całości podatku naliczonego VAT w dokonanych przez nich zakupach, związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolniczego. Pozostali rolnicy objęci zostali systemem ryczałtowym, z możliwością rozliczania VAT na zasadach ogólnych⁷.

Ustawa o podatku od towarów i usług jest bardzo obszerną ustawą, wydawałoby się, że bardzo szczegółowo traktującą o podatku, którego dotyczy. Jednakże obok ustawy istnieje wiele unormowań zawartych w aktach wykonawczych do ustawy – rozporządzeniach ministra finansów, które dotyczą m.in. wzorów deklaracji podatkowych, wzorów dokumentacji związanych z rejestracją podatników w zakresie podatku VAT, towarów i usług, dla których obniża się stawkę podatku od towarów i usług, warunków stosowania stawek obniżonych. Należy zważyć także na to, że ustawa ta jest bardzo zawiła, chwilami niejasna i trudna do interpretacji. Nic więc dziwnego, że były w przeszłości i nadal są toczony spory podatników z organami skarbowymi w zakresie podatku VAT. Ostatecznie podatek od towarów i usług został uregulowany w ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług z uwzględnieniem regulacji UE (zob. [Ustawa z dnia 11 marca 2004 r.]).

Dwie możliwości rozliczania VAT, w formie ryczałtowanej i według zasad ogólnych, dały rolnikowi możliwość wyboru korzystniejszego rozwiązania. Kryterium oceny, które rozwiązanie wybrać, obejmuje aspekty ekonomiczne i finansowe,

⁶ Zob. [Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r.].

⁷ Rolnik, który zrezygnował ze zwolnienia związanego z systemem ryczałtowego zwrotu podatku VAT (zamiana statusu rolnika „ryczałtowego” na rolnika rozliczającego się na zasadach ogólnych), może ponownie skorzystać ze zwolnienia w ramach ryczałtowego zwrotu podatku VAT, ale dopiero po upływie 3 lat od daty rezygnacji ze zwolnienia.

jak również organizacyjne i mentalne. Rolnik „ryczałtowy” w zakresie prowadzonej działalności rolniczej został praktycznie zwolniony ze wszystkich obowiązków, jakim podlega w ramach VAT rolnik rozliczający się na zasadach ogólnych. Nabywca produktów rolnych od rolnika ryczałtowego nalicza do wartości netto zakupionego towaru podatek, który jest zaliczany u nabywcy jako podatek naliczony. Natomiast dla rolnika ryczałtowego kwota ta jest rodzajem przychodu. Z drugiej strony rolnik ponosi pełne obciążenie podatkiem VAT w zakupionych środkach produkcji (obrotowych i trwałych). Stanowi on dla niego rodzaj kosztu, który należy odliczyć od podatku uzyskanego przy sprzedaży. W tej sytuacji nie ma mowy o neutralności ekonomicznej i finansowej. Powstaje dodatkowy dochód lub strata u rolnika ryczałtowego z tytułu wybrania tej formy rozliczania VAT.

Rolnicy, którzy chcieli być podatnikami VAT na zasadach ogólnych, rozliczają podatek naliczony zawarty w dokonanych przez nich zakupach. Mogą w pełni realizować zasadę neutralności ekonomicznej opodatkowania VAT-em.

Trudno nie zgodzić się z Dziemianowicz [2006], która stwierdza, że „Opodatkowanie rolnictwa podatkiem od wartości dodanej nie ma przede wszystkim charakteru fiskalnego. Jego celem jest raczej wsparcie rozwoju, niż dostarczenie dochodów do budżetu państwa. [...] Takie rozwiązania w konsekwencji wspierają rynek środków produkcji dla rolnictwa”.

Pomimo ekonomicznej neutralności podatku VAT mogą wystąpić również pewne uciążliwości przy jego rozliczaniu. Na przykład: konieczność opłacenia (odprowadzenia) podatku VAT z chwilą wystawienia faktury (tzw. metodą fakturową zwaną metodą kredytu podatkowego) może okazać się problemem w momencie nieotrzymania należności od kupującego⁸. To niekorzystne rozwiązanie zostało częściowo zneutralizowane w nowej regulacji VAT-u. Wprowadzono pojęcie „małego podatnika”⁹, który mógł wybrać „kasową” metodę rozliczenia podatku¹⁰. Jeśli kontrahentem podatnika rozliczającego się metodą kasową był inny czynny podatnik VAT, wówczas obowiązek podatkowy z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług powstawał z dniem otrzymania całości lub części zapłaty (rozliczany w okresie przypadającym na datę otrzymania płatności od klienta). W związku z tym, mimo

⁸ Mogą występować różne sytuacje, np. właściciel chlewni sprzedaje tuczniaki z 30-dniowym terminem płatności, od kwoty faktury VAT odprowadza podatek, choć nie uzyskał zapłaty, ale zakłady mięsne naliczają podatek od zakupów i odliczają go, choć nie dokonali jeszcze żadnej wypłaty. Może to być przyczyną powstawania zatorów płatniczych, producent trzody bowiem będzie opłacał VAT z pieniędzy, którymi powinien regulować zobowiązania wobec swoich kontrahentów.

⁹ Jest nim przede wszystkim podatnik, u którego wartość sprzedaży (wraz z kwotą podatku) nie przekroczyła w poprzednim roku podatkowym wyrażonej w złotych kwoty odpowiadającej równowartości 1 200 000 euro.

¹⁰ Wybór metody kasowej należało zgłosić na formularzu VAT-R w urzędzie skarbowym właściwym ze względu na miejsce wykonywania działalności gospodarczej podlegającej opodatkowaniu. Dodatkowo było to związane z wybraniem kwartalnego rozliczania VAT-u za pomocą deklaracji VAT-7K. Przedsiębiorcy korzystający z kasowej metody rozliczania VAT musieli obowiązkowo umieszczać na fakturach sprzedaży adnotację „metoda kasowa”, która stanowiła istotną informację dla kontrahentów.

że faktura została już wystawiona/otrzymana, podatnik stosujący kasową metodę rozliczania VAT co do zasady nie musiał ujmować jej w deklaracji czy rejestrach VAT, dopóki nie zostanie opłacona.

Od chwili wprowadzenia podatku VAT w rolnictwie podstawowe pytanie, które stawiają sobie rolnicy i większość autorów opracowań na temat VAT-u, brzmi: kiedy opłaca się pozostać na ryczałcie, a kiedy przejść na zasady ogólne i odwrotnie?

Węgrzyn [2007] zauważył finansowe korzyści związane z rezygnacją rolników z ryczałtowego rozliczania podatku VAT na rzecz rozliczania VAT na zasadach ogólnych. Jednocześnie słusznie podkreślił, że liczne obowiązki związane z gromadzeniem dokumentacji i prowadzeniem odpowiednich rozliczeń zniechęcają rolników do korzystania z tej formy. Jednak stwierdzenia te miały charakter ogólny i nie nawiązywały do zasady neutralności VAT-u¹¹.

Filipiak [2007], analizując konkretne gospodarstwo, również nieprecyzyjnie określa kryterium opłacalności przejścia na zasady ogólne, stwierdzając, że „Rolnik w systemie ryczałtowym uzyskuje większy zwrot VAT niż na zasadach ogólnych. W przypadku ryczałtu rolnik otrzymuje 2 612,51 zł, natomiast przejście na zasady ogólne spowoduje zwrot VAT, ale w wysokości zaledwie 1 259,57 zł”. A przecież w tym przypadku, nawet jeżeli zwrot z US będzie na poziomie 10 000 zł, to i tak należy pozostać na ryczałcie. Dodatkowo tym, co w opracowaniu wzbudza wątpliwości, jest użycie do obliczania VAT jako podstawy kategorii kosztów bezpośrednich i pośrednich. Mogą się one różnić od zakupów i opłat w danym okresie obrachunkowym.

Z kolei Gruzziel [2009] uważa, że „Podstawową kategorią wynikową pozwalającą określić skutki zastosowanych symulacji (modeli) jest kwota salda VAT ogółem. Saldo to jest sumą salda VAT z działalności operacyjnej oraz salda VAT z działalności inwestycyjnej. [...] określanymi jako różnica pomiędzy kwotą podatku należnego, a kwotą VAT naliczonego”. I dalej „Wartość salda VAT ogółem według danych rzeczywistych w gospodarstwach ryczałtowych nie ma znaczenia z uwagi na brak możliwości rozliczania podatku z US”. Stwierdzenie to wzbudza poważne wątpliwości co do rozumienia i interpretowania zasady neutralności i skutków ekonomicznych VAT-u, ponieważ to właśnie saldo ogółem gospodarstwa ryczałtowego jest kryterium rozstrzygającym o tym, czy pozostać na ryczałcie, czy przejść na zasady ogólne.

Turowska [2010], przedstawiając skutki rozrachunków przedsiębiorstw rolniczych z tytułu VAT zamieszcza przykładowe obliczenia „zysku ze sprzedaży” i „nadwyżki finansowej” dla rolnika ryczałtowca i rolnika „vatowca” (tab. 1).

Przy założeniu wysokości zryczałtowanego zwrotu podatku na poziomie 6% ceny skupu netto i 3% stawki dla VAT należnego autorka nieprecyzyjnie oblicza wartość brutto sprzedaży dla „ryczałtowca” i zaniża wartość obu obliczanych ka-

¹¹ Autor stwierdza, że „np. zakup maszyny rolniczej do produkcji już w momencie jej zakupu przynosi, oprócz korzyści technologicznych, także korzyści ekonomiczne w postaci częściowego zwrotu z inwestycji w krótkim czasie z tytułu „dodatniej” różnicy pomiędzy VAT *należnym a naliczonym*”.

Tabela 1. Skutki finansowe opodatkowania i zwolnienia z VAT

Rolnik „ryczałtowy”		Rolnik „vatowiec”	
Przychody ze sprzedaży 100 ton pszenicy			
Wartość brutto (wraz ze zryczałtowanym zwrotem podatku VAT)	78 000,00	Wartość netto	75 728,16
		Podatek VAT 3%	2 271,84
		Wartość brutto	78 000
Zakup środków ochrony roślin			
Wartość netto	22 000,00	Wartość netto	22 000
Podatek VAT 7%	1 540,00	Podatek VAT 7%	1 540
Wartość brutto	23 540	Wartość brutto	23 540
Zakup nawozów			
Wartość netto	16 000	Wartość netto	16 000
Podatek VAT 7%	1 120	Podatek VAT 7%	1 120
Wartość brutto	17 120	Wartość brutto	17 120
Zakup paliwa			
Wartość netto	10 000	Wartość netto	10 000
Podatek VAT 22%	2 200	Podatek VAT 22%	2 200
Wartość brutto	12 200	Wartość brutto	12 200
ZYSK ZE SPRZEDAŻY	25 140	ZYSK ZE SPRZEDAŻY	25 140,00
NADWYŻKA FINANSOWA	25 140	NADWYŻKA FINANSOWA	27 728,16

Zasady ryczałtowe

Zasady ogólne

Oszczędności podatkowe	2 271,84	Podatek VAT należny
Utracone korzyści	4 860,00	Podatek VAT naliczony/ <i>Input VAT</i>
Straty finansowe z wyboru zwolnienia	2 588,16	Korzyści finansowe z wyboru zasad ogólnych

Źródło: [Turowska 2010].

tegorii. Wartość brutto dla „ryczałtowca” powinna być liczona od wartości netto ($75\,728,16\text{ zł} \times 1,06 = 80\,271,85\text{ zł}$). Zysk ze sprzedaży i nadwyżka finansowa powinna wynosić $27\,411,85\text{ zł}$. Z kolei dla „vatowca” obie kategorie są zamienione wartościami. Zysk ze sprzedaży powinien być różnicą przychodów i kosztów netto ($75\,728,16\text{ zł} - 22\,000,00\text{ zł} - 16\,000,00\text{ zł} - 10\,000,00\text{ zł}$) i wynosić $27\,728,16\text{ zł}$. Różnica (korzyści ekonomiczne z wyboru zasad ogólnych) wynosi jedynie $316,31\text{ zł}$ i trudno się spodziewać, że rolnik zrezygnuje z ryczałtu. Natomiast różnica nadwyżki finansowej (na ten moment $2\,588,16\text{ zł}$) jest na korzyść ryczałtu.

Zabielska [2011] na podsumowanie swoich interesujących rozważań na temat zasad funkcjonowania podatku VAT w gospodarstwach przedstawia dwie tabele.

W pierwszej prezentuje kalkulację gospodarstwa rozliczającego się według ryczałtowego sposobu rozliczania podatku VAT. Według tych danych zwrot podatku wyniósł 15 863 zł, a podatek naliczony 20 046 zł. W tej sytuacji gospodarstwo straciłoby na VAT 4 183 zł, co miesięcznie wynosi 348 zł. Autorka ma słuszne wątpliwości, czy kwota jest wystarczająco motywująca do przejścia na zasady ogólne. Druga tabela zawiera rozliczenie tego samego gospodarstwa dokonującego rozliczenia na zasadach ogólnych przy dodatkowym wydatku inwestycyjnym na kwotę brutto 118 606 zł, w tym podatek VAT 21 388 zł. Łączna nadwyżka podatku naliczonego nad należnym wyniosła 33 502 zł. Autorka zauważa, że w tym przypadku rozliczenie podatku od towarów i usług na zasadach ogólnych było dla rolnika bardzo korzystnym rozwiązaniem. Jednak w stwierdzeniu zabrakło oceny ostatecznego kryterium korzystnego przejścia przez rolnika na VAT. To nie kwota 33 502 zł wyznacza osiągnięte przez rolnika korzyści. Należy pamiętać o obowiązującej zasadzie neutralności VAT-u i nie szukać korzyści przy rozliczaniu podatku VAT na zasadach ogólnych. Prawidłowa kalkulacja powinna dotyczyć korzyści ryczałtowego rozliczania VAT-u. Tam należy poszukiwać odpowiedzi na nurtujące nas pytanie: VAT czy ryczałt? Jeżeli zryczałtowany zwrot przewyższa podatek naliczony, to oznacza, że nie opłaca się rezygnacja z ryczałtu i przejście na zasady ogólne. W sytuacji odwrotnej, gdy zryczałtowany zwrot jest niższy od podatku naliczonego, uwzględniając uciążliwość i koszty rozliczania VAT, można rozważać przejście na zasady ogólne.

Podobnie Brodzińska [2015] niewłaściwie ocenia skutki pozostania na ryczałcie w analizowanym gospodarstwie (A). Używa przy tym kategorii kosztów zamiast zakupów i wydatków. W tabeli 2 zawarto dane analizowanych gospodarstw.

W przypadku gospodarstwa (A) dla danych bez uwzględnienia wydatków inwestycyjnych autorka dodaje do zwrotu VAT dla rolnika ryczałtowego (16 520 zł) różnicę między VAT-em należnym i VAT-em naliczonym po przejściu na zasady ogólne i stwierdza, że będąc na ryczałcie, rolnik zyskuje aż 18 758 zł, podczas gdy faktyczny zysk rolnika na ryczałcie będzie wyższy jedynie o 3394 zł. Można to obliczyć wprost z różnicy zwrotu zryczałtowanego VAT-u i naliczonego (16 520 zł – 13 126 zł) albo z różnicy zysku liczonego dla „ryczałtowca” (235 999 zł + 16 520 zł – 106 435 zł – 13 126 zł) i rolnika na zasadach ogólnych (235 999 zł – 106 435), czyli ostatecznie (132 958 zł – 129 564 zł).

Prześledźmy to na ogólnych wzorach, niech:

S_n – oznacza sprzedaż netto,

Z_n – oznacza zakupy netto,

V_S – VAT należny w przypadku rolnika czynnego podatnika VAT,

V_{S_r} – VAT należny w przypadku rolnika ryczałtowego,

V_Z – VAT naliczony.

Wtedy: wynik ekonomiczny rolnika czynnego podatnika VAT jest równy:

$$W_{Ecz} = S_n - Z_n, \quad (1)$$

Tabela 2. Struktura przychodów i kosztów w 2014 r. z uwzględnieniem średniorocznych inwestycji z okresu rozliczania VAT-u na zasadach ogólnych

Wyszczególnienie	Gospodarstwo A	
	netto	VAT
Sprzedaż produktów rolnych (zł): produkcja		
– roślinna	117 183,28	5859,16
– zwierzęca	118 815,72	9505,18
Razem	235 999,00	15 364,34
Koszty produkcji (zł):		
– materiał siewny	10 215,49	720,77
– nawóz	3 3005,0	2 640,40
– środki ochrony roślin	13 000,00	1 040,00
– pasze	17 571,22	1 405,70
– olej napędowy	29 531,84	6 792,32
– inne	3 111,33	527,11
Razem koszty	106 434,88	13 126,30
VAT należny – VAT naliczony		+2 238,04
Inwestycje (średnioroczne) (zł)	122 750,67	28 232,65
Rozliczenie VAT (zł)		-25 994,61
Rolnik „ryczałtowy” (zł)	235 999,00	16 519,93

Źródło: [Brodzińska 2015, s. 60].

Natomiast dla rolnika „ryczałtowca”:

$$WEr = (Sn + VSr) - (Zn + VZ). \quad (2)$$

Aby ocenić, czy przejście na zasady ogólne jest korzystne, należy obliczyć różnicę między wynikiem ekonomicznym rolnika czynnego podatnika VAT i rolnika „ryczałtowca”, a więc:

$$KOV = WEcz - WEr = (Sn - Zn) - ((Sn + VSr) - (Zn + VZ)) = \\ Sn - Zn - Sn - VSr + Zn + VZ = VZ - VSr. \quad (3)$$

Otrzymujemy ostateczne bardzo proste kryterium pozwalające na ocenę korzyści przejścia na zasady ogólne VAT. Tak więc KOV powinno być dodatnie. Należy zauważyć, że gdy wyszacujemy koszty transakcyjne przejścia na zasady ogólne na kwotę (KTv), to KOV powinno być większe niż KTv.

Oznacza to, że rolnik „ryczałtowy” powinien pozostawać na ryczałcie, nawet kiedy przynosi mu to stratę, jeżeli tylko nie przekracza ona kosztów transakcyjnych związanych z rozliczaniem VAT na zasadach ogólnych. Ostatecznie rolnik nie powinien rezygnować z ryczałtu, dopóki zryczałtowany zwrot VAT będzie wyższy od różnicy podatku naliczonego pomniejszonego o koszty transakcyjne przejścia na

zasady ogólne VAT. Zauważmy, że we wzorach nie występuje VS – podatek należny w przypadku rolnika czynnego podatnika VAT. Ani wynik rolnika „ryczałtowca”, gdzie VS zastąpione jest przez VSr, ani wynik rolnika czynnego podatnika, gdzie posługujemy się wartościami netto, nie jest zależny od należnego podatku VS.

W poszukiwaniu właściwych kalkulacji do podjęcia decyzji o rezygnacji ze statusu rolnika ryczałtowego próbowano skorzystać z zakładki znanego portalu infor.pl oferującego „kalkulator” służący do obliczania skutków takiej decyzji [<http://ksiegowosc.infor.pl/podatki/podatki-na-wsi/142109,Czy-rolnikowi-oplaca-sie-byc-czynnym-podatnikiem-VAT.html>].

Na wstępie znajduje się słuszna uwaga, że decyzję o rezygnacji ze zwolnienia w podatku VAT (przejście na zasady ogólne) należy bardzo dokładnie przeliczyć i przemyśleć¹². Poniżej zamieszczono przykładowe rozliczenie według proponowanego algorytmu wraz z komentarzem autorów.

Przykładowe rozliczenie			
Przypuśćmy, że podsumowując nasze zestawienia, uzyskaliśmy następujące wyniki dla rolnika „ryczałtowego” (ryczałtowany zwrot podatku wynosi 7%, zakładamy również, że wszystkie zakupy były opodatkowane stawką 23%):			
Suma wszystkich faktur	Wartość netto	Podatek VAT	Wartość brutto
Sprzedaży	500 000 zł	35 000 zł	535 000 zł
Zakupu	100 000 zł	23 000 zł	123 000 zł
W efekcie rolnik „ryczałtowy” uzyskał 412 000 zł, czyli od uzyskanej sprzedaży 535 000 zł odejmujemy zakup 123 000 zł. Rolnik „ryczałtowy” nie ponosi już żadnych innych kosztów i można uznać, że 412 000 zł jest to kwota, jaką rolnik rzeczywiście uzyskał w formie gotówki. Chcąc ustalić, ile uzyskałby rolnik, gdyby w tym samym okresie był czynnym podatnikiem VAT, należy przeprowadzić bardziej skomplikowane obliczenia. Najpierw musimy ustalić strukturę sprzedaży, uwzględniając stawkę podatku 5%, czyli sprzedaż brutto 535 000 dzielimy przez 1,05 i otrzymujemy w zaokrągleniu netto 509 524 zł.			

Zatem struktura sprzedaży i zakupów z przykładu powyżej będzie się kształtowała następująco:

Suma wszystkich faktur	Wartość netto	Podatek VAT	Wartość brutto
Sprzedaży	509 524 zł	25 476 zł	535 000 zł
Zakupu	100 000 zł	23 000 zł	123 000 zł

¹² „Kiedy już jesteśmy świadomi wszystkich obowiązków i zagrożeń z tą decyzją związanych, musimy usiąść z kartką papieru i przeliczyć, by móc odpowiedzieć na pytanie: **czy w ogóle się nam to oplaca?** Najlepiej przez rok czasu gromadzić faktury VAT RR, które dokumentują naszą sprzedaż i faktury zakupu towarów i usług wykorzystanych przy działalności rolniczej. Należy **zestawić** wszystkie faktury VAT RR i podsumować wartości netto, podatek VAT ryczałtowy i wartości brutto. Należy zestawić również wszystkie faktury zakupu towarów i usług, wykorzystane w działalności rolniczej i również podsumować wartości netto, podatek VAT i wartości brutto. Teraz należy przeprowadzić obliczenia, by ustalić, ile uzyskaliśmy jako rolnicy ryczałtowi, a ile byśmy uzyskali, gdybyśmy byli czynnymi podatnikami VAT”.

Rolnik czynny podatnik VAT będzie musiał zadeklarować powyższe wartości w deklaracji VAT-7 i w efekcie zapłaci do urzędu skarbowego 2 476 zł, tj. VAT należny 25 476 zł minus VAT naliczony 23 000 zł. Kwota podatku VAT podlegająca wpłacie do urzędu skarbowego stanowi w rozliczeniu kasowym wydatek pieniężny, który musimy uwzględnić w rozliczeniu.

W efekcie rolnik czynny podatnik VAT:

+ uzyskał kasowo 535 000 zł ze sprzedaży,

– wydatkował 123 000 zł na zakupy,

– wydatkował 2 476 zł na podatek VAT zapłacony do urzędu skarbowego.

Łącznie rolnik czynny podatnik VAT uzyskał kasowo 409 524 zł, tj. 535 000 zł minus 123 000 zł minus 2476 zł, czyli mniej niż rolnik „ryczałtowy” o kwotę podatku wpłaconego do urzędu skarbowego.

Gdyby jednak zakupy zwiększyły się tylko o 20 000 zł, to bardziej opłacalna byłoby dla rolnika rezygnacja ze zwolnienia, ponieważ wystąpiłaby nadwyżka podatku naliczonego nad należnym (VAT od zakupu nad VAT od sprzedaży) i rolnik mógłby wystąpić o zwrot podatku w kwocie 2124 zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://ksiegowosc.infor.pl/podatki/podatki-na-wsi/142109,Czy-rolnikowi-oplaca-sie-byc-czynnym-podatnikiem-VAT.html>].

Nasuwa się wiele wątpliwości co do obliczeń i wniosków. Zgodnie z poczynionymi założeniami rolnik „ryczałtowy” przy sprzedaży na poziomie 500 000 zł uzyskuje zryczałtowany zwrot podatku VAT w wysokości 35 000 zł. Odejmując podatek naliczony 23 000 zł, uzyskuje nadwyżkę ekonomiczną 12 000 zł z tytułu bycia na ryczałcie. Wniosek może być tylko jeden: zostaje na ryczałcie.

Autorzy kalkulacji stawiają jednak pytanie: ile uzyskałby rolnik, gdyby w tym samym okresie był czynnym podatnikiem VAT, i stwierdzają, że należy przeprowadzić bardziej skomplikowane obliczenia. W tym celu z zupełnie niezrozumiałych powodów zmieniają kwotę sprzedaży netto z 500 000 zł na 509 524 zł. Uzasadniają to koniecznością ustalenia struktury sprzedaży z uwzględnieniem stawki podatku 5%, czyli sprzedaż brutto 535 000 zł dzielą przez 1,05 i otrzymują netto 509 524 zł. Ale to przecież nie ma żadnego uzasadnienia. Od tej kwoty wyliczają VAT należny na poziomie 25 476 zł, a VAT naliczony zostaje bez zmian 23 000 zł. Różnica 2476 zł trafia do urzędu skarbowego. Dalsze rozumowanie również wzbudza wątpliwości i kończy się stwierdzeniem, że „Łącznie rolnik czynny podatnik VAT uzyskał kasowo 409 524 zł, tj. 535 000 zł minus 123 000 zł minus 2476 zł, czyli mniej od rolnika „ryczałtowego” o kwotę podatku wpłaconego do urzędu skarbowego”. Sugerują w ten sposób, że jeżeli rolnik wpłaca do US z tytułu rozliczeń VAT jakąś kwotę, to o tę kwotę jest gorszy od rolnika „ryczałtowego”. To jest wątpliwa teza!

Dodatkowo autorzy prezentowanej kalkulacji zakładają, że gdyby zakupy zwiększyły się o 20 000 zł, to bardziej opłacalna byłaby rezygnacja z ryczałtu, ponieważ wystąpiłaby nadwyżka podatku naliczonego nad należnymi szacowana na 2124 zł. Wzbudza to uzasadnione wątpliwości.

Prawidłowa kalkulacja dla rolnika czynnego podatnika VAT powinna być następująca:

Suma wszystkich faktur	Wartość netto	Podatek VAT	Wartość brutto
Sprzedży	500 000 zł	25 000 zł	525 000 zł
Zakupu	100 000 zł	23 000 zł	123 000 zł

W tym przypadku końcowy efekt będzie zawsze wynosił 400 000 zł. Można go obliczyć jako różnicę sprzedaży netto i zakupu netto lub jako różnicę sprzedaży brutto i zakupów brutto skorygowaną o VAT odprowadzony do US. Ujawnia się w tym przypadku zasada ekonomicznej neutralności VAT.

Gdy zakupy zwiększą się o 20 000 zł, uzyskamy następujące zestawienie:

Suma wszystkich faktur	Wartość netto	Podatek VAT	Wartość brutto
Sprzedży	500 000 zł	25 000 zł	525 000 zł
Zakupu	120 000 zł	27 600 zł	147 600 zł

W tym przypadku końcowy efekt będzie zawsze wynosił 380 000 zł. Rolnik dostanie zwrot z US w wysokości 2600 zł, ale mimo wszystko bardziej opłacalne jest pozostanie na ryczałcie.

W przypadku ryczałtu uzyskamy:

Suma wszystkich faktur	Wartość netto	Podatek VAT	Wartość brutto
Sprzedży	500 000 zł	35 000 zł	535 000 zł
Zakupu	120 000 zł	27 600 zł	147 600 zł

Wynik końcowy będzie wynosił 387 400 zł i będzie wyższy od opcji „na zasadach ogólnych” o 7400 zł.

Podobne błędy zaobserwowano przy próbie skorzystania z portalu eGospodarka Poradnika Internetu dla Twojej Firmy [www.podatki.egospodarka.pl/kalkulator/vat-w-rolnictwie-ryczalt-czy-vat]. W tym przypadku obliczenia wykonane są poprawnie, ale wniosek końcowy niezrozumiały. Poniżej zaprezentowano cały formularz wraz z przykładowymi danymi (tab. 3).

Uzyskane rozwiązanie sugeruje, że rolnik zaoszczędzi ponad 11 000 zł, rezygnując z ryczałtu. Ale to nie jest prawda, zysk rolnika „ryczałtowego” bowiem wyniesie 330 983,95 zł i będzie wyższy o 795 zł od uzyskanego po rezygnacji z ryczałtu. Jeżeli uwzględnimy dodatkowe koszty transakcyjne związane z prowadzeniem ewidencji VAT, to decyzja rolnika może być jedna: pozostaje na statusie rolnika ryczałtowego.

Tabela 3. Korzyści/straty przejścia na zasady ogólne VAT (zł)

Przy podanych kosztach i przychodach ze sprzedaży przejście na VAT jest opłacalne Korzyści/straty z bycia rolnikiem rozliczającym VAT:				
Wyszczególnienie	Korzyści/straty z bycia rolnikiem rozliczającym VAT (zł)			
	rolnik na VAT		rolnik na ryczałcie	
Nakłady ponoszone na gospodarstwo	343 058,84		389 391,00	
Przychody ze sprzedaży	673 247,62		720 374,95	
Zysk z gospodarstwa	330 188,78		319 145,00	
Dodatkowy zysk z przejścia na VAT	11 043,78		0,00	
Podaj zakładane koszty i dochody ze sprzedaży				
Wyszczególnienie	Stawka VAT (%)	Kwota brutto (zł)	VAT (zł)	Kwota netto (zł)
Koszty				
Usługi i opłaty	23	60 884	11384,81	49 499,19
Paliwa, części zamienne		100 000	18699,19	81 300,81
Inwestycje, zakup maszyn		0	0,00	0,00
Nawozy, opryski, usługi rolne, cieleta, warchlaki, kurczęta, niektóre pasze	8	202 868	15027,26	187 840,74
Materiał siewny, zboża paszowe	5	25 639	1 220,90	24 418,10
Razem		389 391,00	46332,16	343 058,84
Dochody ze sprzedaży				
Plody rolne z pól (np. zboża, buraki, ziemniaki, rzepak), mleko	5	650 000,00	30952,38	619 047,62
Zwierzęta (żywiec, bydło, brojlery), słoma	8	58 536,00	4 336,00	54 200,00
Rolnik „ryczałtowy”	7	720 374,95		
Zwrot VAT			11 043,78 zł	

Wynik dodatni w wierszu „Dodatkowy zysk z przejścia na VAT” mówi, ile rolnik zaoszczędzi, rezygnując ze statusu rolnika ryczałtowego i rozliczając podatek VAT. Wynik ujemny sugeruje, iż bardziej opłacalne jest korzystanie ze statusu rolnika ryczałtowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.podatki.egospodarka.pl/kalkulator/vat-w-rolnictwie-ryczałt-czy-vat].

Ale to nie koniec kłopotów z rozliczaniem VAT-u. Okazuje się, że błędów przy uwzględnianiu VAT-u w rachunku wyników nie uniknięto w naszym bardzo ważnym systemie zbierania danych rachunkowych FADN (Farm Accountancy Data Network). W proponowanym raporcie indywidualnym dla gospodarstwa wliczono saldo VAT do rachunku wyników [Wyniki Standardowe..., s. 34]. To jest dopuszczalne dla rolników „ryczałtowych”, ale nie należy tego robić w odniesieniu do rolników

rozliczających się na zasadach ogólnych. W tym przypadku obowiązuje nadrzędna zasada neutralności podatku VAT i nie należy rozliczeń z tego tytułu wliczać do wyniku finansowego.

5. Zakończenie

Postawiona w pracy hipoteza robocza, że mimo kilkunastoletniego obowiązywania podatku VAT w rolnictwie jego najważniejsza zasada neutralności ekonomicznej jest niewłaściwie interpretowana i nie do końca prawidłowo są prezentowane skutki ekonomiczne rozliczania VAT, została zweryfikowana pozytywnie. Stwierdzono m.in.:

- niewłaściwe kategorie użyte do naliczania podatku VAT: Filipiak [2007], Brodzińska [2015];
- wzbudzające wątpliwości kryteria oceny korzyści przejścia na zasady ogólne: Węgrzyn [2007], Filipiak [2007], Gruziel [2009], Zabielska [2011], Brodzińska [2015], eGospodarka.pl, Infor.pl;
- nieprecyzyjną ocenę skutków ekonomicznych w gospodarstwach ryczałtowego rozliczania VAT-u: Gruziel [2009], Turowska [2010], Brodzińska [2015], eGospodarka.pl, Infor.pl.;
- niewłaściwe sporządzanie rachunku wyników: Turowska [2010], eGospodarka.pl, PFADN.

Pozostaje mieć nadzieję, że mimo wszystko uda się w miarę szybko ujednoczyć interpretację funkcjonowania VAT-u i jego skutków dla rolników zarówno pozostających na ryczałcie, jak i przechodzących na zasady ogólne. Jest to zagadnienie istotne ze względów teoretycznych i praktycznych.

Literatura

- Brodzińska K., 2015, *Podatek VAT w rolnictwie a proces modernizacji gospodarstw rolnych – studium przypadku*, Roczniki Naukowe SERiA XVII (3), s. 59.
- Dziemianowicz R.I., 2006, *Podatek od wartości dodanej a rynek rolny*, Roczniki Naukowe SERiA VIII (2), Warszawa, Poznań, Kraków, s. 34.
- Filipiak T., 2007, *Podatek VAT w gospodarstwach rolnych*, Roczniki Naukowe SERiA IX (1), Warszawa, Poznań, Kraków, s. 109-114.
- Gruziel K., 2009, *Skutki zmian w rozliczaniu podatku VAT w gospodarstwach indywidualnych*, Roczniki Naukowe SERiA XI (1), Warszawa, Poznań, Kraków, s. 131.
- <http://ksiegowosc.infor.pl/podatki/podatki-na-wsi/142109,Czy-rolnikowi-oplaca-sie-byc-czynnym-podatnikiem-VAT.html>.
- Szelągowska A., Goraj L., 2000, *Podatek od towarów i usług (VAT) w rolnictwie*, Warszawa, s. 3.
- Tokarski A., Tokarski M., Voss G., 2015, *Księgowość w małej i średniej firmie. Uproszczone formy ewidencji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa, s. 211.
- Turowska W., 2010, *Ewidencja, rozliczenie i skutki rozrachunków przedsiębiorstw rolniczych z tytułu podatku VAT*, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 82, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 231.

Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, DzU nr 54, poz. 535 z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług o podatku akcyzowym i opłacie skarbowej, DzU nr 68, poz. 805.

Ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, DzU nr 11, poz. 50 z późn. zm.

Węgrzyn A., 2007, *Metodyka ewidencji i rozliczania VAT w rolnictwie*, Roczniki Naukowe SERiA IX (1), Warszawa, Poznań, Kraków, s. 536.

www.podatki.egospodarka.pl/kalkulator/vat-w-rolnictwie-ryczalt-czy-vat.

Wyniki Standardowe 2013 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN, Część I. Wyniki Standardowe, Warszawa 2014.

Zabielska D., 2011, *Uwarunkowania zasad funkcjonowania podatku VAT w gospodarstwach rolnych*, Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 89, s. 67-68.